

Koltai Tamás

Centenáris földalatti

MOLNÁR FERENC: LILIOM

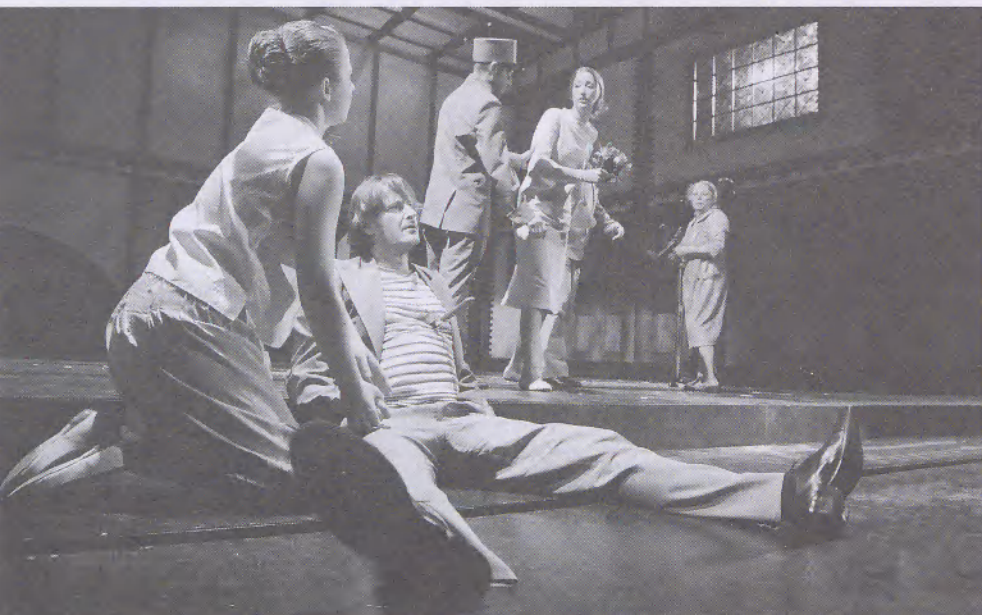
Az éppen százéves *Liliom*hoz az ezeréves Magyarországot ünneplő kisföldalattin utazunk a kaposvári Csiky Gergely Színházban. Molnár darabját 1909-ben mutatta be a Vígszínház, a millenniumi kéregvasút már működött (ahogy az ország is akkoriban), a Ligethez közel, a Hősök terén (akkor még nem úgy hívták) állt a Millenniumi emlékmű, az oszlop tetején Gábrriel arkangyallal, akinek sétafikáló árnya (ha jól sejtem, az övé) átdereng a díszletfalán, sőt a szárnyából egy-egy kósza toll is bepörög a föld alá, a Városliget megállóba, ahol az előadás játszódik.

Rusznayák Gábor rendező vonalat húz a százéves darabtól a máig, a hipperrealista díszlet (Fodor Viola kitűnő munkája) fokozatosan válik elvont térré, a földalatti-megálló fala egyre hátrébb húzódik – a lefüggönyözött pénztárfülkéből lépnek elő az újabb szereplők, a csúcshögletéhez erősített zsinór lehet ruhaszárító kötél és sürgönydrót –, mígnem a mennyei vurstli villanyégőkkel kirakott tükörcsarnoka lesz belőle. A legvégén pedig a szárnyas arkangyal „második műszakban” leszáll a földre, illetve a föld alá, és az angyali zenekar a sínek mentén búcsúzóul eljátssza a *Sírhat majd a Bársony Rézit*, *Liliom* és *Ficsur* nótáját. A sín ekkorra már jelentéssé válik, nemcsak a vasúti töltésen játszódó jelenethez szolgáltatja a Bécsig menő álomvonalat illúzióját, hanem a magyar öngyilkosságok jelképes helyszínét is fölidézi.

Az átszállást a múltból a jelenbe a keretjáték is megerősíti. Az előadás napjainkban kezdődik, a darab szereplői a földalattira várnak. Nemcsak a főszereplők vannak jelen mai karakterekként, hanem Kádár István is – *pro memoria*: ő az a mennybéli öngyilkos, aki tizenhárom év tisztítóűz után hazamegy egy napra „megfódozni” a háztetőt –, itt éppen az öngyilkosságra készül, Kelemen József komoran, elszánt arccal, a belső feszültséget érzékelteve áll a sín fölött, hogy majd a szerelvény elé vesse magát. A várakozók kis csoportjai hétköznapijainkból ismert ingerült *beszélők* – a később is megjelenő rendezői *mohácsiadák* verbális szállítója alighanem a dramaturg Mohácsi István –, a közben föntől rohanvást érzékelők, nyomukban rendőrökkel, nyilván valamilyen Hősök terén zajló banzájból menekülnek, nem tudni, kicsodák, „tüntető” vagy „járókelő”, nem is fontos, ez a *kintről nézve mindegy* érzület adja napjaink rutinná vált báját. Még egy füstbomba is elpukkan, hogy teljes legyen a 2009-es városképhez tartozó *fling*, és a káoszba átúszhassunk a száz évvel ezelőtti „legendába”.

Rusznayák gesztusa – maivá értelmezni a színházilag erősen lestrapált *Liliomot* – jelentős vállalkozás, de nem kockázatmentes. A félmúlt költői naturalizmusát, különös tekintettel Molnár tündérien föltilizált pesties műnyelvére, nem lehet olyan egyszerűen átpakolni a jelenbe, mint egy Shakespeare-t vagy Molière-t. Az első tömegjelenet kortársi tumultusa után – ez a legkevésbé sem naturális, ha másból nem, Remete Kriszta összhatásukban matt tónusú, a hétköznapi viseletektől jócskán elemelt ruháiból észrevehetjük – hirtelenjében nem dönthető el, hogy *mikor* vagyunk.

FENT: Czene Zsófi (Juli), Kocsis Pál (Liliom), Gyuricza István (Berkovics), Grisnik Petra (Mari) és Tóth Eleonóra (Hollunderné)

LENT: Fándy Csaba, Kocsis Pál, Kovács Zsuzsa, Lestyán Luca és Rác Panni a mennyei jelenetben

A Juli–Mari dialógus „cselédromantikája”, a körhintai „odadülés-sel” mint erkölcsstelen viselkedéssel kockáztatott rendőrségi licenc anakronisztikusan hatna, ha nem volna mögötte a földalatti-díszlet, amely egyszeriben áthidalja a távolságot egykor és most között. Czene Zsófi és Grisnik Petra – Juli és Mari szerepében – nem köt pántlikát az édeskés dialógra, nem mórlikálja poénosra, hanem élénk tempó-ritmusban, lendülettel viszi végig. Varga Zsuzsa sem debellai, kirúzsozott, közönségesen nagyhangú Muskátné, hanem célratörő, energikus üzletasszony. Kocsis Pál mint Liliom pedig úgy érkezik a megállóba festett arccal, piros orral, finoman csíkos pólóban, mintha utcaszínházi előadásból jönne, később kis fekete táskabőröndben hozza a cuccát, azt pakoltatja majd ki a Kapitányt játszó Znamenák István, és koboza el belőle a harisnyába bújtatva „kézifegyvernek” is használható fekete biliárdgolyót (hogy majd égi Fogalmazóként adja vissza Liliomnak, aki csillag helyett leviszi megmutatni a lányának).

Gyümölcsöző tehát az ingajarat a két kor között, egymásra kopírozódnak az idősíkok, és a színészek természetes egyszerűséggel szólhatnak meg, nem színeződnek el a cukrozott ligeti romantikától, amit amúgy is a múzeumból kellene előkotorni. Ebben a fölfogásban kézenfekvő, hogy a rendező a Babarczy-változatot választja, a darab végéről előrehozza a purgatóriumi rendőrség öngyilkossági osztályának jelenetét és a visszalátogatást a földre, s a haldokló víziójaként beilleszti Liliom halála elé. Rusznyáknál is a vurstlivilág fényeskedik Liliomnak, de a szó szoros értelmében, elvarázsolt kastélyként. (Egykor Babarczynál a hullámvasút szálkás vas- és deszkaácsolata volt a háttér.) Két oldalról egy-egy körhintaló ágaskodik be a síneken – a lovas rendőrök virtuális képéből úsznak át a túlvilágra –, a Fogalmazó is a ringlispil hajóhintáján érkezik, mint valami harci szekéren. Csillog-villog a tükörcsarnok, lengő trapézokon emelkednek-sülyednek a „holt lelkek”, és a szeráfok zenéje hallik (Kovács Márton komponálta). Tupírozódott is a jelenet, fölszaporodtak az öngyilkosok, a szó szoros értelmében mér-

Klencsár Gábor felvételei

legre kerül egy eutanáziás nő (Lestyán Luca), egy másik, aki kisgyerekestül nem várta meg a tűzvészben a tűzoltókat (Kovács Zsuzsanna), és itt is feddést kap, amiért türelmetlenkedik, hiszen „itt már végtelen a türelem”. Kivételezett díszvendégként pedig itt van maga gróf Széchenyi István, akiről a történészek nem tudják eldönteni, öngyilkos lett-e vagy sem. Őt Szula László játssza, aki a való világban a Julit feleségül kérő Esztergályost; a haldokló víziójában, úgy tetszik, „riválisa” magas polcra került. Znamenák mint Fogalmazó komikus elemében van, iktat, könyvel, gyűjtőként érdeklődést mutat dr. Reich (Kovács Zsolt) bűnjel gyanánt lefoglalt pisztolya iránt, vörösen izzó hangvillája mágnesként működik, magához rántva a mérleget, melyre a megméréndő öngyilkosokat állítja. Viszont látjuk Kelemen József Kádár Istvánját is, amint földi küldetését elvégezvén boldogan tendál egy alig öltözött anyagi nő örök fényessége felé. Ez a szarkasztikus humorral és szolid ízléssel végigvitt jelenet kétségteljesen az előadás leglátványosabb és leghatásosabb része.

A szarkazmust különben sem nélkülözi a produkció, a halott Liliom mellett összegyűlt ismerősök a szokásosnál részvéltlenebbül bizonygatják, hogy Julinak így a legjobb, egyedül Linzmann pénztárnok (Karácsony Tamás) tér vissza karját szabadkozóan széttárva, mondván, nem is volt megtöltve a pisztolya. Sarkadi Kiss János Hugója viszont komoly ember, csöppet sem kell nevetnünk rajta, még kevésbé rosszallanunk, amikor kiderül, hogy Marival rendes polgári életre készülnek. Alighanem Czene Zsófi eltökélt, magának való, befelé élő Juliya is ilyesmire vágyik, s mivel Kocsis Pál Liliomja sem az a kordába hajthatatlan, intranzigens személyiség, tulajdonképpen nincs igazán indokolva, hogy miért nem jönnek össze. Ha valamit hiányolhatunk az előadásból, az a közöttük lévő elfojtott, latens viszony ábrázolása; már az elején, a padon ülve sincs köztük „mágneses tér”, úgyszólván nehéz elképzelnünk Lujza lányuk fogantatásának körülményeit. Ettől függetlenül Téby Zita igazi anyja lánya: egyszerű, komoly és szemérmes.

A záróképben a földalatti-állomásra leszálló angyal (Rácz Panni) mintha az utolsó ítélet káosza fölé terjesztené ki szárnyait. Eszünkbe juthat, hogy Ficsur, akit Takács Géza nem elvetemültnek, csak korunk gyermekének játszik, mit válaszol, amikor Liliom megkérdezi, mi van Amerikában. Molnárnál azt, hogy gyáripár. Az előadásban azt is hozzáteszi: demokrácia.

MOLNÁR FERENC: LILIAM
(Cskly Gergely Színház, Kaposvár)

Dramaturg: Mohácsi István. **Díszlet:** Fodor Viola. **Jelmez:** Remete Kriszta. **Zene:** Kovács Márton. **Szervező:** Váradi Szabolcs. **Rendező:** Rusznyák Gábor. **Szereplők:** Kocsis Pál, Téby Zita e. h./Czene Zsófia, Grisnik Petra, Takács Géza, Sarkadi Kiss János, Varga Zsuzsa, Tóth Eleonóra, Szvath Tamás, Znamenák István, Karácsony Tamás, Kelemen József, Kovács Zsolt, Szula László, Serf Egyed, Gyuricza István, Fándly Csaba, Gulácsi Tamás e. h., Kovács Zsuzsanna, Lestyán Luca, Rácz Panni, Váradi Szabolcs, angyalok kara, zenekar.

Markó Róbert

Rendezzük kertjeinket

ANTON CSEHOV:
CSERESZNYÉSKERT

Az élet adott kulcsot Csehov utolsó darabjának mai értelmezéséhez: jól megszokott, kényelmes mindennapjaink csinos, de retrográd világának jelképe a cseresznyés kert, melyet a túlélés érdekében fel kell parcelláznunk, vagy legalábbis túl kell adnunk rajta, hiszen nyakunkon a gazdasági recesszió. A Weöres Sándor Színház bemutatója ekképpen értelmezi a *Cseresznyés kert* üzenetét-mondanivalóját – ezt tanúsítja legalábbis a szemre tetszetős, filológiai igényes, in-

